

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Δημήτρης Σαραφιανός - Φαίη Τζανετουλάκου

Ο Λόφος Art Project είναι ένας νέος φιλόξενος χώρος που στεγάζει το έργο δύο μεγάλων καλλιτεχνών της Μαίρης Χατζηνικολή και του Πάνου Σαραφιανού σε άμεση επαφή όμως και διάλογο με το παρόν και καλλιτέχνες που ζουν, εργάζονται και είναι ενταγμένοι στην σύγχρονη Ελληνική εικαστική σκηνή. Έτσι με αφορμή την μεγάλη ομαδική έκθεση κεραμικής "Χθόνιο Φως. Πως η Κεραμική Τέχνη συνομιλεί με το Σήμερα", συνομιλούμε με τον Ιδρυτή του Λόφου Art Project κ. Δημήτρη Σαραφιανό και την Συνε-επιμελήτρια της έκθεσης και εξωτερική συνεργάτιδα, Ιστορικό Τέχνης κα Φαίη Τζανετουλάκου, για την έκθεση

που οργάνωσαν, το χώρο, τους στόχους, το παρόν και το μέλλον του Λόφου Art Project.

Της Έφης Μιχάλαρου

Φωτο. Αρχείο Λόφου Art Project

Δημήτρης Σαραφιανός

Θα θέλαμε να ξεκινήσουμε με εσάς κ. Σαραφιανέ και να μας πείτε πώς ξεκίνησε η ιδέα του Λόφος Art Πρότζεκτ?

Ως δικηγόρος που ασχολείται με τα πνευματικά δικαιώματα και εν γένει με τα δικαιώματα των καλλιτεχνών διαπίστωσα κάποια στιγμή ότι ενώ οι παλαιότερες γενιές καλλιτεχνών μιλούσαν με σεβασμό και αγάπη για τον Πάνο Σαραφιανό, τον πατέρα μου, οι νεότερες γενιές δεν τον ήξεραν καν. Είχαν ήδη περάσει σχεδόν 50 χρόνια από τον πρόωρο θάνατό του το 1968 και 20 χρόνια από την τελευταία αναδρομική στην Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων. Ταυτόχρονα στις δημόσιες συλλογές δεν εκτίθονταν έργα του. Ξεκίνησα λοιπόν να συγκεντρώνω όλο το αρχειακό υλικό (φωτογράφιση έργων, έρευνα στις δημόσιες βιβλιοθήκες, απομαγνητοφώνηση και ψηφιοποίηση μαγνητοταινιών) προκειμένου να δημιουργηθεί μια ιστοσελίδα με όλες τις πληροφορίες (εκθέσεις, κριτικές, κείμενα, κατάλογος μαθητών κλπ). Ήταν μια δουλειά που κράτησε σχεδόν πέντε χρόνια, αλλά νομίζω ότι άξιζε τον κόπο (www.panossarafianos.gr).

Μετά το θάνατο και της μητέρας μου το 2020 τέθηκε το ζήτημα τι θα γίνουν τα έργα. Έψαξα λοιπόν να βρω ένα χώρο όπου τα έργα μπορούν να εκτίθενται, αλλά όχι μόνο. Ήθελα ένα χώρο ζωντανό, έναν χώρο όπου μπορεί το έργο του πατέρα μου και της μητέρας μου να συνομιλεί με τα έργα νεότερων καλλιτεχνών, αλλά και με άλλες μορφές τέχνης και θα συνοδεύεται από ημερίδες και συζητήσεις γύρω από τη σύγχρονη τέχνη με τρόπο που να μπορεί να την προσεγγίσει η κάθε μια και ο κάθε ένας. Εξάλλου ο πατέρας μου δίδασκε ότι ο κάθε άνθρωπος μπορεί να γίνει καλλιτέχνης, ότι οι καλλιτέχνες πρέπει να προσφέρουν το δώρο της δημιουργικότητας σε όλους τους ανθρώπους. Γι αυτό άλλωστε συμμετείχε στην Ομάδα Τέχνης α και σχεδίασε το κίνημα του Λόφου, όπου καλλιτέχνες και μη θα ζούσαν και θα εργάζονταν από κοινού για να συνδημιουργήσουν έργα και χώρους αξιοβίωτους με σεβασμό στη φύση και τις ανθρώπινες ανάγκες.

Η τοποθεσία είναι τυχαία ή έχει σχέση με το γεγονός ότι στην Κυψέλη ήταν το εργαστήριο της μητέρας σας Μαίρης Χατζηνικολή?

Κατ' αρχάς το ιστορικό ατελιέ του πατέρα μου ήταν στην οδό Ιθάκης, κάτω από την Γ' Σεπτεμβρίου. Το εργαστήριο της μητέρας μου ήταν στην Μπούσγου και μετά μετέφερε το εργαστήριο του πατέρα μου στην οδό Βαλτινών. Υπήρχε λοιπόν μια ιστορική συνέχεια. Η αλήθεια βέβαια είναι ότι έψαξα επί 3 χρόνια σε αρκετές περιοχές. Δεν είναι άλλωστε μια περίοδος που είναι εύκολο το να βρεις έναν κατάλληλο χώρο, πόσο μάλλον για πολιτιστικό κέντρο. Υπάρχουν όμως στιγμές που τα πράγματα από μόνα τους βρίσκουν το δρόμο τους.

Χάσατε τον πατέρα σας σε πολύ μικρή ηλικία. Αισθάνεστε ότι με αυτό τον χώρο δημιουργήσατε μία σύνδεση μαζί του, ως θεματοφύλακας του έργου του?

Παρότι δεν έχω αναμνήσεις από τον πατέρα μου, σύνδεση μαζί του έχω και μέσω των έργων του και των μηνυμάτων που αυτά μεταφέρουν, αλλά και μέσω της μητέρας μου, που οργάνωσε 3 αναδρομικές εκθέσεις, όπως και μέσω των μαθητών του που μου μετέφεραν διηγήσεις για το πώς κατόρθωνε με τη διδασκαλία του να τους αφήνει ελεύθερους να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, αντί να την καταπνίξει με τυποποιημένες τεχνοτροπίες. Οι υπαρξιακές κραυγές αγωνίας του σύγχρονου ανθρώπου που ουρλιάζουν μέσα από τα έργα του, η προοπτική ενός κόσμου που θα χαρακτηρίζεται από συλλογικότητα και αξιοπρέπεια, όπως αναδύεται μέσα από τα σινιάλα του με τις ρίζες και τις εκρήξεις, αλλά και η στάση ζωής και του πατέρα μου και της μητέρας μου επηρέασαν βαθιά και τις δικές μου απόψεις για το ρόλο του πολίτη μέσα στην κοινωνία, πόσο μάλλον για το ρόλο του δικηγόρου. Δεν θεωρώ τον εαυτό μου θεματοφύλακα του έργου του. Το έργο του πατέρα μου και οι αξίες που το συνοδεύουν είναι ένα δώρο προς την κοινωνία και στόχος του Λόφος art project και δικός μου είναι η πλατιά διάδοσή τους.

Στην Ελλάδα δεν συνηθίζεται οι επίγονοι να δημιουργούν Ιδρύματα που στεγάζουν το έργο των καλλιτεχνών, αντίθετα από την Αμερική. Αυτό εκτός από τις οικονομικές και νομικές απαιτήσεις που εσείς γνωρίζετε καλύτερα από όλους μας, που αλλού πιστεύετε ότι οφείλεται?

Αυτό που είναι σίγουρο είναι ότι δεν υπάρχει καμία δημόσια μέριμνα για τη διατήρηση, ανάδειξη και προώθηση του έργου των καλλιτεχνών που πεθαίνουν και που είναι άλλωστε τμήμα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Υπάρχουν καλλιτέχνες χωρίς απογόνους που γυρίζουν από μουσείο σε μουσείο να δωρίσουν το έργο τους και αυτά δεν τα δέχονται γιατί δεν έχουν που να τα αποθηκεύσουν. Άλλοι λένε χαρακτηριστικά «θα τα πάρει το κάρο»! Αλλά ακόμα κι όταν υπάρχουν κληρονόμοι, δεν έχουν όλοι τη δυνατότητα να φτιάξουν ένα πολιτιστικό χώρο, ούτε βέβαια υπάρχει κάποιο θεσμικό πλαίσιο που να ενισχύει μια τέτοια κατεύθυνση. Ίσως θα πρέπει συλλογικά να αντιμετωπιστεί το ζήτημα, όπως έγινε και με την υπεράσπιση των πνευματικών δικαιωμάτων. Μακάρι επί τη ευκαιρία της δικής μας κίνησης να ανοίξει η συζήτηση γύρω από το θέμα.

Ποιος είναι ο στόχος σας όσον αφορά τον Λόφο και πώς τον βλέπετε να μεγαλώνει? Ποιο είναι το όραμά σας για το μέλλον?

Έχει πολύ ενδιαφέρον ότι κόσμος που έρχεται στον Λόφο για τις εκθέσεις και τις εκδηλώσεις μας λένε πόσο φιλόξενος είναι ο χώρος και πόσο συγκινητικό είναι αυτό που κάνουμε. Ήδη στα εγκαίνια των εκθέσεων και στις εκδηλώσεις μας ο χώρος κατακλύζεται από ανθρώπους που συμμετέχουν. Και λέω συμμετέχουν, γιατί το έργο τέχνης ανοίγει ένα διάλογο με τον θεατή του και αυτός ο διάλογος μεταφέρεται και μέσω των εκδηλώσεων, αλλά και μέσω των συζητήσεων που γίνονται. Μέρος του χώρου άλλωστε έχει ενοικιασθεί για να λειτουργεί καφέ-μπαρ που διευκολύνει την πραγματοποίηση συζητήσεων. Οι εκδηλώσεις βιντεοσκοποούνται και ανεβαίνουν στο φέισμπουκ του Λόφου. Στόχος μας, πέραν των εκθέσεων και των εκδηλώσεων που συνεχίζονται, είναι να δημοσιευθούν οι εισηγήσεις σε βιβλίο, αλλά και να δημιουργηθεί ένας ιστόχωρος στον οποίο όχι μόνο θα μπορούν να δημοσιεύονται κείμενα και άρθρα, αλλά και να δημιουργούνται συλλογικά έργα. Με αυτό ασχολείται ο αδελφός μου με ομάδα μαθητών του. Από κει και πέρα μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα και η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και η δημιουργία συμπράξεων με άλλους πολιτιστικούς χώρους. Ο Λόφος είναι ανοιχτός σε προτάσεις. Έτσι φιλοξενήσαμε θεατρικές περφόρμανς, μουσικές βραδιές, παρουσιάσεις βιβλίων, όπως και την έκθεση «Η Τέχνη της Εμβύθισης. Μαθαίνοντας από τον Μαρκ Ρόθκο» που διοργάνωσε η AMKE *Art, graffiti in the city* σε επιμέλεια

της Φαίης Τζανετουλάκου, και την εκδήλωση «Ο Μεσογειακός Ρόθο» της επιστημονικής ομάδας *The Mediterranean Rothko*. Επίσης συνεργαστήκαμε με το Κέντρο Μετακαπιταλιστικού Πολιτισμού για τη διοργάνωση ημερίδας για την τεχνητή νοημοσύνη. Η συλλογικότητα είναι στο DNA του Λόφου.

Τι σημαίνει για σας η συνεργασία σας με την κα. Τζανετουλάκου, ποια είναι τα σημεία επαφής μεταξύ σας και ποια τα σημεία απόκλισης, ώστε ο ένας να συμπληρώνει τον άλλο?

Με τη Φαίη Τζανετουλάκου γνωριστήκαμε με άλλες ιδιότητες. Αυτή ως περιβαλλοντική ακτιβίστρια κι εγώ ως κινηματικός δικηγόρος. Είχα διαβάσει βέβαια και ανεβάσει στην ιστοσελίδα του πατέρα μου την εξαιρετική της κριτική στην Αυγή για την αναδρομική έκθεση στην Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων το 1997. Όταν λοιπόν βρήκα τον χώρο του Λόφου απευθύνθηκα πρώτα σε αυτήν για συνεργασία και πραγματικά έχω εντυπωσιαστεί από τις επιστημονικές της γνώσεις, το αισθητικό της κριτήριο, την ακατάβλητη ενεργητικότητά της, το ασίγαστο πάθος της για την τέχνη και τον ιδιαίτερα ποιητικό τρόπο γραφής της, που μετατρέπει σε έργα τέχνης τα ίδια τα τεχνοκριτικά της κείμενα. Νομίζω ότι μοιραζόμαστε τις ίδιες απόψεις για τη σημασία των συλλογικών δράσεων (και) στον καλλιτεχνικό τομέα, για την ανάγκη η τέχνη να μην αποτελεί διακοσμητική θεραπευαίνίδα των σχέσεων εξουσίας, αλλά καταβύθιση στην ουσία των πραγμάτων, στις υπαρξιακές αγωνίες και ανάγκες του ανθρώπου, που θραυματοποιείται και αποξενώνεται από τη φύση και τους συνανθρώπους του. Αποκλίσεις δεν βλέπω. Ο τρόπος που την επηρέασε το έργο του πατέρα μου από την πρώτη στιγμή είναι ίδιος με τον δικό μου. Σαν οι ρίζες από τα σινιάλα του πατέρα μου να μας έχουν δέσει σε ένα ποτάμι εβένινης κόλλας που ρέει προς την ίδια κατεύθυνση. Έτσι η αλληλοσυμπλήρωση είναι μαγική. Ένα μόνο παράδειγμα: στην πρώτη μας έκθεση «Πάνος Σαραφιανός. Πολιτικές φροντίδας. Εμπνέοντας 3 γενιές ζωγραφικής» έφερε έργα νέων καλλιτεχνών που συνομιλούσαν άμεσα με το έργο του πατέρα μου και έθεταν στον πυρήνα τους την επικαιρότητα του μοντερνισμού. Εν τέλει αποδείχτηκε ότι ήταν στη συντριπτική τους πλειοψηφία μαθητές μαθητών του πατέρα μου! Χωρίς αυτήν ο Λόφος θα ήταν μισός.

Τελειώνοντας και αφού σας ευχαριστήσουμε, θα θέλαμε να μας πείτε τι σημαίνει για σας αυτή η ενασχόληση συστηματικά και μεθοδικά πλέον με την τέχνη, πέρα από την δικηγορία (είχατε και έχετε στενή επαφή με τους καλλιτέχνες μιας και υπερασπίζετε τα δικαιώματά τους και δη τα πνευματικά), αλλά είναι πολύ διαφορετικός ο ρόλος σας πια ως επιμελητής.

Εγώ σας ευχαριστώ για τις εξαιρετικές σας ερωτήσεις. Με δυο γονείς καλλιτέχνες έχω γεννηθεί και μεγαλώσει μέσα στην τέχνη και έχω άλλωστε ιδιαίτερη ενασχόληση ως δικηγόρος με το χώρο του πολιτισμού, αλλά και με την αισθητική και την κοινωνιολογία του πολιτισμού, καθώς θεωρώ ότι δεν μπορείς να ασχοληθείς με την νομική και το συνταγματικό δίκαιο χωρίς γνώση των κοινωνικών και ευρύτερα φιλοσοφικών παραμέτρων της νομικής ρύθμισης. Η εντονότερη λόγω του Λόφου ενασχόληση μου με την παρακολούθηση των εικαστικών δρώμενων με οδήγησε να αρχίσω να γράφω κείμενα κριτικής, αφού το τεχνοκριτικό κείμενο έχει τη δυνατότητα να προχωρήσει ακόμα περισσότερο το διάλογο που ανοίγει το έργο τέχνης. Πολλώ δε μάλλον αυτό ισχύει για το έργο της επιμέλειας που εντάσσει ένα έργο σε ένα νέο πλαίσιο διαλόγου και ερμηνείας. Ήταν κάτι που μου βγήκε πηγαία μέσα από τους προβληματισμούς που ανοίγει το έργο και οι αξίες των γονιών μου, αλλά και μέσα από τη συνεργασία μου με τη Φαίη Τζανετουλάκου.

Φαίη Τζανετουλάκου.

Κυρία Τζανετουλάκου, πώς γνωρίσατε τον κ. Σαραφιανό και τι σημαίνει για σας, η μεταξύ σας συνεργασία?

Πρόκειται για μία αληθινά ευτυχή συγκυρία. Έχοντας επισκεφθεί την αναδρομική του Πάνου Σαραφιανού το 1997 στη Δημοτική Πινακοθήκη Αθηνών, ανακάλυψα αυτόν τον τεράστιο Έλληνα Αφηρημένο Εξπρεσιονιστή, εφάμιλλο των Αμερικανών συναδέλφων του, με ένα έργο

που όμως δεν περιορίζεται σε μορφολογικές κατακτήσεις αλλά έχει έναν βαθύ και οραματικό κοινωνικό χαρακτήρα. Θα ήταν ένα όνειρο ζωής, σκέφτηκα τότε, να ασχοληθώ επιμελητικά με το έργο του. Τον Πάνο Σαραφιανό όμως δεν τον έφερε κοντά μου η επαγγελματική μου ενασχόληση με την τέχνη αλλά οι ακτιβιστικοί αγώνες για την προστασία του περιβάλλοντος όταν με σύστησαν στον χαρισματικό δικηγόρο του κινηματικού χώρου, τον Δημήτρη Σαραφιανό. Λίγο πριν μπω στο γραφείο του αναρωτήθηκα αν τυχόν ανήκει στην ίδια οικογένεια. Και όταν είδα τα αγαπημένα μου έργα στους τοίχους, και μοιράστηκε μαζί μου το όραμα του για το Λόφο, τότε κατάλαβα ότι με το Δημήτρη μας συνδέουν άρρηκτοι δεσμοί αγάπης για τέχνη και ελευθερία.

Πώς προέκυψε η συνεργασία? Ποια κενά, στο χώρο της Τέχνης, επιθυμείτε να συμπληρώσετε?

Ο Δημήτρης Σαραφιανός ανήκει στις μοναδικές εκείνες περιπτώσεις απογόνων καλλιτεχνών που φροντίζουν με συγκινητική ενδελέχεια την υστεροφημία των γονέων τους. Όταν φυσικά πρόκειται για δύο εικαστικούς-ορόσημα στη νεότερη ιστορία της τέχνης, μία τέτοια δράση κρίνεται επιτακτική. Και αυτό ακριβώς επιχειρούμε από κοινού να καταφέρουμε στη συνεργασία μας. Να μελετήσουμε επιστημονικά και να καταγράψουμε την ιστορία των τελευταίων 70 ετών Ελληνικής τέχνης, πολύτιμο μέρος της οποίας υπήρξε και το έργο του Πάνου και το έργο της Μαίρης, μια ιστορία που έχει καταγραφεί μόνο αποσπασματικά μέχρι σήμερα.

Ο Λόφος είναι ένας χώρος που στεγάζει το έργο δύο σπουδαίων καλλιτεχνών όπως είναι ο Πάνος Σαραφιανός και η Μαίρη Χατζηνικολή, και ταυτόχρονα ανοιχτός σε νέους καλλιτέχνες, αλλά και την ίδια την κοινωνία, καθώς οργανώνετε, Συζητήσεις, Ημερίδες κλπ. Θέλετε να μας εξηγήσετε τους στόχους και το Όραμα που έχετε?

Ο Λόφος στεγάζει τη Μόνιμη Συλλογή Πάνου Σαραφιανού και Μαίρης Χατζηνικολή και παράλληλα φιλοξενεί περιοδικές εκθέσεις με θεματικές που εμπνέονται από τις εργογραφίες των δύο καλλιτεχνών. Σε αυτές τις περιοδικές εκθέσεις συμμετέχει μία "ροή γενεών", καθώς ο πειραματισμός στην καλλιτεχνική δημιουργία δεν γνωρίζει γενιές με την έννοια της ηλικιακής κατηγοριοποίησης, τουναντίον και οι δυο επιμελητές, στις δύο ομαδικές εκθέσεις που έχουμε αναλάβει μαζί ως τώρα, αγαπάμε να παρακολουθούμε τους διαχρονικούς διαλόγους που αναπτύσσονται ανάμεσα στα έργα από δημιουργούς που μπορεί να τους χωρίζουν δεκαετίες αλλά τους ενώνει η δίψα για δημιουργία και για παραγωγή ενός οπτικού και εννοιολογικού αποτελέσματος που συνομιλεί με το σήμερα. Την εικόνα έρχεται να συμπληρώσει ο λόγος μέσα από ένα πλούσιο πρόγραμμα στρογγυλών τραπεζιών, ανοιχτών για τη συμμετοχή του κοινού.

Είμαστε στη δεύτερη χρονιά λειτουργίας του Λόφου με μία εξαιρετική μεγάλη έκθεση κεραμικής, που από την πλευρά της σύγχρονης τέχνης, δεν πολύ-συναντάμε τόσο οργανωμένα. Πώς προέκυψε η ιδέα?

Μετά την επιτυχία της περσινής έναρξης με έργα εμπνευσμένα από τη ζωγραφική του Πάνου Σαραφιανού, φέτος έχει την τιμητική της η Μαίρη Χατζηνικολή. Αυτή η έκθεση υπήρξε μία πραγματικά μεγάλη πρόκληση. Ο πηλός από την εποχή ακόμα της Χατζηνικολή ήταν ένα μέσο που αρκετοί το θεωρούσαν συνυφασμένο με τη διακόσμηση και τη χρηστικότητα. Δεν βοηθά και το γεγονός ότι για να παρουσιαστεί ένα κεραμικό έργο συνήθως χρειάζεται ένα βάθρο, το οποίο αμέσως το καθιστά απρόσιτο στον προσωπικό, βιωματικό χώρο του θεατή. Σε αυτή την έκθεση έγινε λοιπόν η ανατροπή! Πήγαμε πίσω στις χθόνιες πηγές του πηλού, στη χωμάτινη, λασπωμένη του υπόσταση, στην άμεση σχέση του με το ανθρώπινο χέρι, στην ανάσα της γης μέσα από το υλικό της δέρμα. Και μελετήσαμε πώς όταν ψήνεται, διαπερνά το φως τη μοριακή του ύλη, το πώς φωτίζονται οι πυκνώσεις του και οι διαφάνειες του, και ταυτόχρονα πώς μαλάσσεται, σκάβεται, πλάθεται, χαράσσεται, πώς μορφοποιεί τον χώρο και πώς εμψυχώνει τους πόθους και τις ελπίδες μας, τα λάθη και τις ματαιώσεις μας, τους επιπτώσεις και τα όνειρα μας, την ανάγκη μας να κατανοήσουμε τη φύση εντός και εκτός μας, την πίστη μας στην ελευθερία. Σε όλο αυτό το μαγευτικό ταξίδι η Μαίρη Χατζηνικολή μας κράταγε τρυφερά και αποφασιστικά το χέρι. Και οι 45 εικαστικοί κεραμίστες που καλέστηκαν να συνομιλήσουν με το Χθόνιο Φως της ματιάς της, ανταποκρίθηκαν με όλη τη δύναμη που εκβάλλει από τον βυθό της καλλιτεχνικής έμπνευσης. Χαιρόμαστε δε ιδιαίτερα που μαζί μας έχουμε και δημιουργίες από τα εργαστήρια Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης του Νοσοκομείου Δαφνίου,

που αποδεικνύουν ότι για τους συνανθρώπους μας που δυσκολεύονται να διαχειριστούν την καθημερινότητά τους, πόσο ανυπέβλητα θεραπευτικό και δημιουργικό μέσο είναι η κεραμική τέχνη. Παράλληλα στα εγκαίνια είχαμε και τη δυναμικά σωματική περφόρμανς του Φίλιππου Βασιλείου. Προσκαλούμε τους θεατές να περιηγηθούν, ως τις 31/12, τις απρόσμενες αφηγήσεις που διαρκώς αναπτύσσονται στην έκθεση, σαν να μην στεγνώνει ποτέ αυτή η ζωντανή ύλη που λέγεται πηλός.

Από τον Ρόθο στην Κεραμική και μετά (?) Ποιο είναι το πρόγραμμά σας? Είναι συγκεκριμένο καλλιτεχνικά προς μία κατεύθυνση ή είναι ανοιχτό?

Ο Λόφος είναι η εκθεσιακή έκφραση του πνεύματος που οφείλει να είναι ανοιχτό στο διηνεκές. Η Μόνιμη Συλλογή, λόγω του πλούσιου έργου του καλλιτεχνικού ζευγαριού, θα ανανεώνεται διαρκώς και θα προβάλλει διαδοχικά τα μικρά της θαύματα σαν ένα σαγηνευτικό Cabinet of Curiosities. Το πρόγραμμα των περιοδικών εκθέσεων θα ακολουθεί αυτήν τη διαρκή πράξη μάγευσης σε πείσμα των καιρών, όπως η επετειακή έκθεση για τα 120 χρόνια από τη γέννηση του Mark Rothko με τη συμμετοχή 25 εξαιρετών Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών που διοργάνωσε η Art Graffiti in the City και επιμελήθηκε. Ήδη το 2025 προμηνύεται πολύ ενδιαφέρουσα χρονιά για το Λόφο, με το βλέμμα να στρέφεται και προς άλλες μορφές καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Τι σημαίνει για σας, η συνεργασία σας με τον κ. Σαραφιανό, πόσο ελεύθερη αισθάνεστε να αρθρώσετε τον δικό σας λόγο? Ποια είναι τα σημεία επαφής μεταξύ σας και ποια τα σημεία απόκλισης, ώστε ο ένας να συμπληρώνει τον άλλο?

Ξέρετε κυρία Μιχάλαρου τι είναι πιο εμπνευστικό από μία επιμέλεια; Μία εμπνευσμένη συνεπιμέλεια! Η έμφυτη ροπή που έχω σαν ανυπότακτος άνθρωπος της τέχνης προς την ελευθερία, άνθισε μέσα από την όσμωση με το ασίγαστο και πολυδαίδαλο πνεύμα του Δημήτρη Σαραφιανού. Για να μη λέω μεγάλες κουβέντες, κάθε φορά που εμβυθιζόμαστε μαζί στη ζωή ως τέχνη, συμβαίνει κάτι απλό. Και ταυτόχρονα εκπληκτικό. Έχεις δυο άτομα που διαρκώς το ένα συμπληρώνει αυτό που έχει στο μυαλό του το άλλο! Δεν υπάρχει πουθενά το εγώ, μόνο ένα ευγενές αμάλγαμα παραγωγής ιδεών. Κάτι που δεν έχω συναντήσει 25 χρόνια που είμαι στον χώρο της τέχνης. Τρέφω μεγάλο σεβασμό για τον εμπνευστή του Λόφου, για τους αγώνες του, τις αξίες του, τη στάση του στη ζωή και στο κοινωνικό σύνολο, γιατί αυτή η έμπρακτα ηθική στάση ορίζει τον πολιτισμό του ανθρώπου. Πιστεύω και ελπίζω ότι θα δημιουργούμε όμορφες, σκεπτόμενες συμπράξεις και θα τις χαίρονται όλοι και όλες που πιστεύουν στην περίοπτη αλήθεια της τέχνης πάνω στη σκηνή, και όχι της τέχνης εκείνης που έρπει στα παρασκήνια.

Τελειώνοντας και αφού σας ευχαριστήσουμε κυρία Τζανετουλάκου, εσείς που ασκείται Κριτική σε μία εποχή που στην Ελλάδα είναι είδος προς εξαφάνιση, με αίσθημα ευθύνης και σοβαρότητας, συστηματικά, ως επαγγελματίας του χώρου που παρακολουθεί και καλύπτει τα πάντα, ασκείτε αντίστοιχη κριτική στον εαυτό σας όταν οργανώνετε μία έκθεση? Κάνετε αυστηρή αυτοκριτική στο πρόγραμμα και τις επιλογές του Λόφου?

Χαίρομαι πολύ κυρία Μιχάλαρου που μία τέτοια σημαίνουσα ερώτηση έρχεται από εσάς, μία συνάδελφο που εκτιμώ τη δουλειά της και σας ευχαριστώ πολύ για τη συζήτηση μας. Η δυνατότητα κριτική της τέχνης είναι απαύγασμα των χρόνων σπουδής της τέχνης και καθημερινής τριβής με αυτή. Είναι κάτι πολύ σοβαρό που ουδόλως το παίρνω αψήφιστα. Και προφανώς υπάρχει καλή και μη τέχνη που έχει να κάνει με μία σειρά παραγόντων που έχουμε μάθει να αναγνωρίζουμε και που κυρίως αφορούν τη συνέπεια του καλλιτέχνη στην εργασία του. Όμως δεν είναι δυνατόν να ασκεί κανείς κριτική σε ένα προϊόν πολιτισμού όταν δεν φέρει την αντίστοιχη συνέπεια στον χαρακτήρα του και στις επιδιώξεις του. Έτσι και τις εκθέσεις που χρόνια τώρα οργανώνω, όταν πάω να τις δω στα εγκαίνια γίνομαι ο πιο αυστηρός κριτής, συχνά υπερβολικά. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει τόσο ενθουσιασμός στο νέο αυτό πόνημα του Λόφου που προσέχουμε κάθε πτυχή της οργάνωσης και λειτουργίας του με τόση προσήλωση και φροντίδα, γιατί μετά από κάθε έκθεση, και το παράλληλο απαιτητικό πρόγραμμα που τρέχει επίσης με ημερίδες και δρώμενα, νιώθουμε κατάκοποι! Φυσικά είμαστε ευγνώμονες για κάθε δημιουργική συμβουλή και πρόταση βελτίωσης ώστε να δούμε το πνευματικό αυτό παιδί να μεγαλώνει και να αφήσει το στίγμα ως ένας τόπος ανοιχτός, πειραματικός, πρωτοπόρος.

Info: Επιμέλεια: Δημήτρης Σαραφινός - Φαίη Τζανετουλάκου, Λόφος Art Project,
Βελβενδού 39, Κυψέλη, Αθήνα, Διάρκεια: 1/11-31/12/2024, Ημέρες & Ώρες: Τρίτη-
Κυριακή 18:00-21:00, www.lofosartproject.com

Πρώτη Δημοσίευση 1/12/2024

www.dreamideamachine.com

© Συνέντευξης Έφη Μιχάλαρου

